

Prva Prešernova pesem

Ob pregledovanju rokopisne zapuščine msgr. Toma Zupana v Rokopisni zbirki NUK-a sem naletel na njegove osnutke¹ za knjižico *Kako Lenka Prešernova svojega brata, pesnika, popisuje*,² ki so nastali na osnovi njegovih pogovorov z zadnjo še živečo pesnikovo sestro. Pri zvezkih gre za že na pol izdelano sintezo ostalih rokopisnih zapiskov pogovorov z Lenko, ki so raztreseni v njegovi rokopisni zapuščini in niso objavljeni. Na veliko so se jih posluževali prešernoslovci, zlasti dr. France Kidrič, Alfonz Gspan in dr. Anton Slodnjak. Slednja sta z njihovo pomočjo za *Slovenski biografski leksikon* sestavila dobršen del gesel *Prešeren*³ in *Prešeren France*.⁴

Objave pesnitev in pisem dr. Franceta Prešerna, ki so jih uredili Avgust Pirjevec, Joža Glonar, dr. France Kidrič,⁵ dr. Anton Slodnjak in akad. prof. dr. Janko Kos,⁶ naj bi vključevale ohranjene Prešernove pesmi, napise, epigrame, pisma ... Vse objave je evidentirala tudi Štefka Bulovec v svojem delu *Prešernova bibliografija*.⁷ Toliko bolj zato preseneča dejstvo, da je dr. Anton Slodnjak v Zupanovih zapiskih »spregledal« pomen ostankov pesmi, ki jo je v svojem spominu ohranila sestra Lenka.⁸ Gre za *fragment morda najstarejše Prešernove pesmi*, ki jo je zapisal kot dunajski študent v danes izgubljenem pismu domačim, v imenu katerih mu je pisala sestra Jera.

Zanimivo je, da je Slodnjak v geslu *Prešeren France* za *SBL* objavil Lenkino ugotovitev: »Je brž on vsako reč na verze naštimal«,⁹ ni pa dovolj jasno opozoril na Zupanov zapis pesmi na sosednjem listu rokopisnega zvezka, ki ga omenja le bežno. Takole pravi:

Ne da se pa pojasniti, kdaj je začel resno zlagati prve pesmi: ali že konec latinskih šol ali v začetku filozofskih študij. Prvi ohranjeni odlomki so iz te dobe (epigram zoper Matija Gollmayerja, ki je šel na Dunaj, namesto v semenišče, in odlomki prvega pisma v verzih sestri Jeri z Dunaja [Zupanova zapuščina v NUK]) spričujejo s stvarnostjo vsebine in besede, da je bilo že takrat izražanje v stihih važen del P-ove nature.¹⁰

Lenkino pričevanje postavlja pesem v obdobje prvih pesnikovih dunajskih let.

Doktor je enkrat prebral in je znal – zato je ležal vsak dan do sedmih. Jera ga je vprašala, kedaj se kaj uči in **odgovoril je v pesmi**. Ko pa Jera vprašala, kaj kaj France dela – ker nič ne piše domu. (Jera namreč prav dobro znala pisati. Še na Dunaj gredoč je rekel: »Jera naj mi piše, najbolj domače ona piše.«)¹¹

Okoliščine, v katerih je nastalo omenjeno pismo, Slodnjak povzema takole:

Prešeren ni rad pisal pisem. Njegova sestra Lenka je vedela 1880 Tomu Zupanu pripovedovati samo o treh pismih, ki da jih je brat pisal med študijami (1821–1828) domov. Prvo je

¹ Gre za pet rokopisnih zvezkov, kjer so zapisani pogovori s pesnikovo sestro Lenko. Nastali so v letih 1879–1889, vsebujejo pa tudi kasnejše Zupanove opombe in zaznamke. Zvezki imajo različno označeno paginacijo. Gl. NUK/R, Ms 1390, m. 116, *Črtice iz dr. Prešerin-ovega življenja ter sploh od Ribičeve rodovine A, B, C, D in E*.

² T. Zupan: *Kako Lenka Prešernova svojega brata, pesnika, popisuje*. Celje, 1933.

³ A. Gspan: *Prešeren*. V: *SBL II*. Ljubljana, 1933–1952. Str. 498–517.

⁴ A. Slodnjak: *Prešeren France*. V: *SBL II*. Ljubljana, 1933–1952. Str. 517–564.

⁵ F. Kidrič: *Prešeren I. Pesnitve, pisma*. Ljubljana, 1936. — Isti: *Prešeren II. Biografija 1800–1838*. Ljubljana, 1938.

⁶ J. Kos: *France Prešeren. Zbrano delo I. Poezije*. Ljubljana, 1996. — Isti: *France Prešeren. Zbrano delo II. Nezbrane lirске pesmi, nezbrane balade in romance, nezbrani napisi, drobiž, nameček nemških in ponemčenih poezij, nezbrane nemške pesmi, prepesnitve ljudskih pesmi, pisma*. Ljubljana, 1996.

⁷ Š. Bulovec: *Prešernova bibliografija*. Maribor, 1975.

⁸ NUK/R, Ms 1390, m. 116, *Črtice iz dr. Prešerin-ovega življenja ter sploh od Ribičeve rodovine C*, str. 98.

⁹ A. Slodnjak: *Prešeren France*. V: *SBL II*. Ljubljana, 1933–1952. Str. 519.

¹⁰ Gl. op. 9.

¹¹ NUK/R, Ms 1390, m. 116, *Črtice iz dr. Prešerin-ovega življenja ter sploh od Ribičeve rodovine C*, str. 98.

poslal precej časa po prvem odhodu na Dunaj, jeseni 1821 kot odgovor na pismo sestre Jere, ki mu je sporočila materino željo, naj vendar piše, kaj dela in zakaj se ne oglasi. Tedaj je odgovoril v verzih. Nekaterih se je Lenka še 1880 spominjala, kar priča, da je pismo zbudilo doma veliko zanimanje in da ga je pozneje morala še večkrat prebirati ... Zupanu je Lenka citirala še 1880 tele odlomke bratovega odgovora na vprašanje, kaj dela na Dunaju: »Se s bukvam' usajam / pa belim glavo – / pa z'jala prodajam, / pa gledam tako. / Do sedmih ležim, / še komaj se zganem, / se s fant' pokosim (!) / – – – / Kaj drugi počnejo, / jaz tud' to storim, / če v vodo poskač'jo, / jaz tudi za njim.«¹²

Narečni in igrivi fragment Prešernove pesmi *Se s bukvam' usajam* je v izvirnem Zupanovem zapisu malenkostno drugačen:

*Se s bukvam' usajam
Pa belim glavó –
Pa z'jala prodajam,
Pa gledam takó.
Do sedmih ležim
Še komaj se zganem
Se s fant' pokosim¹³
[...]
Kaj drugi počnejo
Jaz tud' to storim
Če v vodo poskoč'jo
Jaz tudi za njim'*

Tomo Zupan je na istem listu pripisal: »To gornje citat iz Frencetovega dunajskega pisma.« Lenka dodaja: »Je že pač davno, jes sem bila takrat še otrok, ko je pisal.¹⁴ Zapomnila sem si pa vender le. Časih mi vse pride na misel – danes ne vse.«¹⁵ Prav verodostojnost njenega izvrstnega spomina Zupan v svojih zapiskih večkrat občuduje: »Čudno – kako je ta ženska vsako najmanj malenkost ohranila v spominju.«¹⁶ Tako si je še kot otrok zapomnila tudi bratove prešerne vrstice iz izgubljenega dunajskega pisma, ki so *pesnikovi najstarejši ohranjeni verzji v slo-*

venskem jeziku. Merijo na njegovo bivanje in poučevanje dijakov v Klinkowströmovem zavodu na Dunaju. Torej je pesem nastala najkasneje do konca leta 1823, saj je pesnik v začetku naslednjega leta ta zavod zapustil.

France pa z Dunaja ni velikokrat pisal domov. To potrjuje tudi naslednja Lenkina izjava:

Terezijanišča in Klinkowströma Ribičevi nismo razločevali. France nam ni tega nikoli pojasnil, je neizrečeno nerad pisal. Z Dunaja smo imeli vseh pet let morda kakšna tri pisma. Tudi pozneje je Juriju ali nam na Koroško le malokedaj pisal. Če ga je kedo buril za pisanje, je rekel: »Pisal, pisal,« pa ni pisal. Tudi brat Jurij ni rad pisal.¹⁷

Od dunajskih pisem se je v celoti ohranilo le pismo staršem z dne »24 velkiga travna 1824«.¹⁸ Dr. France Kidrič je o njem zapisal:

Edini ohranjeni tekst Prešernov iz prvih dunajskih let je tisto slovensko pismo staršem z dne 24. maja 1824, ki nas prvič seznanja s posebnostmi Vrbenjčevega slovenskega oblikovanja. Pisano je v gorenjščini, a priča obenem o poznanju jezika v knjigah.¹⁹

Mogoče je, da Kidriču zapiski leta 1938 še niso bili dostopni, saj je Tomo Zupan umrl le leto poprej v 98. letu starosti. Tako je Kidrič tedaj med ostalim zapisal:

Da bi bil pesnil Ribčev France 1819–1821 tudi v slovenskem jeziku, ni moči dokazati. A če bi se tak dokaz tudi dobil, bi to ob sebi še ne bilo dokaz, da je pesnil filozof iz Vrbe v slovenskem jeziku iz preporodnega načrta, kakor tudi »Potažba« za Vesela ni tak dokaz. /.../ Nič presenetljivega bi torej ne bilo, če bi se izkazalo, da tudi iz dobe 1821–1824 zato ni ohranjena nobena Prešernova pesem, ker so bile po večini vse nemške, medtem ko slovenske, če jih je kaj bilo, niso nastale iz kakih dolžnosti do slovenskega jezika, ampak /so/ mogle biti kakor nemške samo igrčke.²⁰

¹² A. Slodnjak (ur.): *Poezije doktorja Franceta Prešerna*. Ljubljana 2000¹⁴. Str. 460.

¹³ Namig na inštrukcije v Klinkowströmovem zavodu, ki jih je izgubil ob koncu leta 1823.

¹⁴ Lenka Prešeren (1811–1891).

¹⁵ NUK/R, Ms 1390, m. 116, *Črtice iz dr. Prešerin-ovega življenja ter sploh od Ribič-eve rodovine C*, str. 98.

¹⁶ Opazka Toma Zupana z dne 1. avgusta 1913. NUK/R, Ms 1390, m. 116, *Črtice iz dr. Prešerin-ovega življenja ter sploh od Ribič-eve rodovine D*, str. 19.

¹⁷ T. Zupan: *Kako Lenka Prešernova svojega brata, pesnika, popisuje*. Celje, 1933. Str. 14.

¹⁸ Objavljeno v: F. Kidrič: *Prešeren I. Pesnitve, pisma*. Ljubljana, 1936. Str. 273–274. — J. Kos: *France Prešeren. Zbrano delo II. Nezbrane lirске pesmi* Ljubljana, 1996. Str. 167–169.

¹⁹ F. Kidrič: Prešeren. Biografija 1800–1838. Ljubljana, 1938. Str. LXVI.

²⁰ F. Kidrič: *Prešeren II. Biografija 1800–1838*. Ljubljana, 1938. Str. LII, LXV–LXVI.

Podobnega mnenja je tudi akad. prof. dr. Janko Kos:

Prvo od ohranjenih pesmi, *Zarjoveno dvičico*, je napisal na začetku leta 1825. /.../ Ob tem pa ostaja seveda še zmeraj odprto vprašanje o tem, kdaj je pravzaprav začel pesniti. *Zarjovena dvičica* iz leta 1825 najbrž ni bila njegova prva verzifikacija, saj se zdi nemogoče, da bi to spretno izdelano popevko, ki še za današnjega bralca ni brez mikavnosti, zložil brez vsake poprejšnje vaje v verznem oblikovanju. Toda ravno ob *Zarjoveni dvičici* se vsiljuje domneva, da prvi Prešernovi pesniški poskusi vendarle niso mogli seči kaj dosti pred leto 1825.²¹

Slodnjak v biografskem članku o Prešernu in v svojem komentarju k pesnikovim pismom ni dovolj jasno opozoril, da so ti »odlomki

prvega pisma v verzih sestri Jeri z Dunaja« pravzaprav prva znana pesnikova pesem! So to prezrli tudi ostali prešernoslovci?

Če odmislimo literarne kriterije za objavo v pesnikovih *Poezijah*,²² bi si ohranjena pesmica vendarle zaslužila večjo pozornost iz zgodovinskih razlogov, saj je del prvega pesnikovega neohranjenega pisma domačim in njegova najzgodnejša znana pesnitev v slovenščini. Menim, da njena verodostojnost ni vprašljiva.

Matjaž Ambrožič
Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta
matjaz.ambrozic1@guest.arnes.si

²¹ J. Kos: *Neznani Prešeren*. Ljubljana, 1994. Str. 81–82.

²² V ponatisnjeni izdaji Prešernovega *Zbranega dela*, ki jo je leta 1996 pripravil Janko Kos, je njegov kriterij za objavo nakazan na dveh mestih: v *France Prešeren. Zbrano delo I. Poezije* na str. 201 ter v *France Prešeren. Zbrano delo II. Nezbrane lirске pesmi ...* na str. 219.

Dr. Gregor Krek, utemeljitelj slavistike v Gradcu

Slovinci slavimo svoje jezikoslovce, npr. Jerneja Kopitarja, Franca Miklošiča, Karla Štreklja, Rajka Nahtigala, Antona Breznika in Franca Ramovša, na Gregorja Kreka – utemeljitelja slavistike v Gradcu – pa nekako pozabljamo. Ob stoletnici njegove smrti, ki je minila 2. avgusta 2005, je vendarle prav, da se ga spomnimo in zato ga tudi na kratko predstavimo.

Gregor Krek se je rodil 8. marca 1840 v gorski vasi Četena Ravan v Poljanski dolini. Njegova mati, Marjana Debelak, je bila domača hči z Nackove kmetije, oče Jernej Krek, menda tkalec, pa z velike kmetije z Loma. Poročila sta se 20. avgusta 1838 in bila gostača na Nackovi kmetiji, dokler Jernej ni zgradil bajtice v Plazu. Mati je spomladi 1843 rodila še sina Jožeta, potem

pa že jeseni tega leta hudo zbolela in umrla. Oče Jernej se je potem spet oženil in druga žena, Elizabeta Tavčar, mu je rodila šest otrok, a je bila Grogcu, kot so klicali Gregorja, in njegovemu bratu Jožetu le huda mačeha. Grogca je zaradi nadarjenosti domači župnik Peternel priporočil očetu, da bi ga dal študirat za duhovnika, seveda ob njegovi pomoči. Denarno je poleg njega pomagala zlasti neporočena teta Mica. Štiri leta osnovne šole je opravil v Škofji Loki, že v tretjem razredu so vsi predmeti bili v nemščini. Leta 1852 se je vpisal v prvi razred ljubljanske gimnazije, vso oskrbo pa je dobil v Alojzijevišču. V višjih razredih gimnazije se je vedno bolj vnel za slovenstvo in slovanstvo. To se pa ni ujemalo z duhom pobožnosti v Alojzijevišču, zato je po šestem razredu zapustil ta zavod in si našel privatno stanovanje.